

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Семикіна М.В.

Визначено теоретичні основи ефективної реалізації інтелектуального потенціалу зайнятого населення. На основі аналізу визначено пріоритетні чинники впливу, ключові тенденції, переешкоди в реалізації інтелектуального потенціалу зайнятого населення.

Ключові слова: *інтелектуальний потенціал, зайняте населення, використання, розвиток, управління, ефективність.*

Trends in the management and development of the intellectual potential of the population employed in the economy have been analyzed. Recommendations to improve existing approaches to the state management of these processes have been worked out.

Key words: *intellectual potential, employed population, using, development, management and efficiency.*

На початку нового тисячоліття доля конкурентоспроможності країн вирішується саме у площині інноваційних досягнень, тому реалізація інтелектуального потенціалу країни, зокрема інтелектуального потенціалу її зайнятого населення, стає першочерговим важелем забезпечення випереджального розвитку незалежно від розміру території держави та величини природних ресурсів. Здобуття нових знань, їх застосування на практиці, у створенні нових технологій, виробництві нових послуг, товарів, визначає нові, раніше небачені можливості та перспективи. Економічні та соціальні зрушення залежать від здатності держави ефективно керувати процесами реалізації та розвитку інтелектуального потенціалу зайнятого населення.

В Україні сьогодні відбуваються процеси, що перешкоджають інтелектуалізації трудової діяльності, спостерігається послаблення державного впливу на можливості реалізації інтелектуального потенціалу нації, що негативно позначається на інноваційному розвитку, модернізації економіки. Назріла потреба глибшого дослідження зазначеної проблеми та наукового пошуку шляхів її практичного розв'язання.

Теоретичні засади наукових уявлень про інтелектуальний потенціал населення сформовано працями Дж. Грейсона, П. Друкера, М. Портера, Й. Шумпетера, Б. Твісса, Х. Хекхаузена, Т. Шульца, Г. Беккера, Л. Едвінсона, В. Іноземцева та інших зарубіжних вчених. В Україні проблемам управління інтелектуальним потенціалом присвячували свої праці О. Амоша, С. Бандур, І. Бережна, Н. Гавкалова, В. Геєць, О. Гонта, О. Грішнова, А. Колот, І. Каленюк, Е. Лібанова, Л. Лісогор, Н. Лук'яненко, К. Міхуринська, О. Новікова, В. Онікієнко, І. Петрова, Л. Федулова, А. Чухно, Л. Шаульська та інші українські вчені. Разом з тим, теорія використання та розвитку інтелектуального потенціалу країни все ще перебуває на стадії становлення, питання реалізації інтелектуального потенціалу населення залишаються недостатньо розробленими, потребують окремого системного вивчення, їх розв'язання вимагає, у свою чергу, належного теоретико-методологічного та методичного забезпечення [1, 2].

Стаття ставить за мету проаналізувати основні тенденції у реалізації інтелектуального потенціалу зайнятого населення (ІПЗН) в економіці України.

Аналіз теоретичних джерел засвідчив, що в літературі все ще залишається дискусійним як поняття «реалізація інтелектуального потенціалу», так і зміст понять «інтелектуальний потенціал національної економіки», «інтелектуальний потенціал зайнятого населення».

Узагальнюючи наукову думку, вважаємо, що «інтелектуальний потенціал національної економіки» – це сукупність усіх інтелектуальних ресурсів, включаючи людей, зайнятих працею в економіці, їх знання, інтелектуальні здібності, нематеріальні активи, які характеризують сукупні інтелектуальні можливості, що можуть бути або використані в

процесі функціонування економіки, перетворюючись в інтелектуальний капітал, забезпечуючи рух до прогресивних соціально-економічних перетворень, або можуть так і залишитися повністю чи частково невикористаними. До структури інтелектуального потенціалу національної економіки відносимо:

- по-перше, людські активи (людський інтелектуальний потенціал, який уособлює зайняте в економіці населення);
- по-друге, інфраструктурні активи та інтелектуальну власність (організаційно-структурний капітал);
- по-третє, ринкові активи (капітал взаємодії з інститутами ринку).

Стосовно людських активів зазначимо, що це є провідна складова інтелектуального потенціалу національної економіки, яка охоплює залучених в економіку людей (зайняте населення), їх знання, творчі інтелектуальні здібності та можливості, що можуть бути використанні для створення інтелектуального продукту. Нагадаємо, що зайняте населення, у свою чергу, виступає як частина трудового потенціалу країни: з кількісної точки зору охоплює осіб віком від 15 до 70 років, які зайняті економічною діяльністю, що приносить доход; з якісної точки зору, відображає сукупність притаманних зайнятим в економіці людям накопиченого та розвинутого упродовж життя певного запасу здоров'я, трудових можливостей, знань, інтелектуальних здібностей, вмінь, компетенцій, трудового досвіду.

Виходячи з наведених положень, «інтелектуальний потенціал зайнятого населення» (ІПЗН) пропонується розуміти як складову інтелектуального потенціалу економіки країни, яка відображає сукупність знань, інтелектуальних здібностей та можливостей населення, зайнятого у національному господарстві країни. На наш погляд, інтелектуальні здібності відображають генетично успадковану та розвинену в процесі виховання, навчання та трудової діяльності здатність до мислення, пізнання, прояву інтелектуальної творчості, свідомого накопичення знань, досвіду, навичок самовиховання, прагнень до саморозвитку. Інтелектуальні можливості зайнятого населення – це спроможність працівників постійно підвищувати свій освітньо-професійний рівень, опановувати новими знаннями на основі самонавчання, самоорганізації, самомотивації [3, с.50-56].

Під «реалізацією інтелектуального потенціалу зайнятого населення» розуміємо використання знань, інтелектуальних здібностей та можливостей населення, зайнятого трудовою діяльністю в економіці країни.

Ефективна реалізація інтелектуального потенціалу зайнятого населення означає, передусім, перетворення інтелектуального потенціалу в інтелектуальний капітал, що супроводжується комерціалізацією інтелектуального продукту праці, отриманням економічної віддачі від використання ІПЗН у вигляді зростання особистого доходу працюючих, прибутків підприємств, національного доходу, ВВП країни.

Узагальнення досвіду розвинених країн Європи, США, Канади, Японії дозволяє дійти висновку, що забезпечення ефективної реалізації ІПЗН має ґрунтуватися, передусім, на створенні сприятливих базових умов для знаннеорієнтованого розвитку, збільшенні частки інтелектоємних робочих місць із можливостями постійного освітньо-професійного зростання, формуванні відчутних стимулів до розвитку та реалізації інтелектуальних здібностей.

В цьому сенсі провідне значення мають методи державного впливу на зайняте населення, особливо важливим є реалізація державних програм щодо стимулювання освіченості населення, безперервного навчання та перенавчання дорослих; забезпечення гідної праці та соціальної захищеності творців; застосування моделей мотивації, що передбачають індивідуалізацію оцінки трудового внеску, заохочення творчості, участі у розробці і впровадженні інновацій; забезпечення сприятливих та безпечних умов праці, широкого доступу до джерел інформації; користування гнучким графіком роботи; поширення дистанційної зайнятості; розвиток позитивної корпоративної культури, яка заохочує саморозвиток персоналу, мотиву до прояву інноваційної активності. Комплексні заходи такого змісту сприяють активізації інтелектуальної діяльності у стратегічно важливих

сферах господарювання, дають змогу залучати в національну економіку талановитих фахівців (у т.ч. із менш розвинених країн), ширше засвоювати нові знання та впроваджувати їх у виробництво найсучасніших послуг, продукції, технологій.

Важливо мати на увазі, що недооцінка державою мотиваційних чинників та цінностей несе небезпеку інтелектуальних втрат та «економічного програшу» в результаті інтелектуальної міграції на відміну від тих країн, де створюються конкурентні стимули до залучення, використання та розвитку інтелектуального потенціалу зайнятого населення. Водночас, досвід розвинених країн переконує в тому, що ефективний розвиток та реалізація інтелектуального потенціалу населення залежить, передусім від держави, передусім, від інвестування в освіту, науку, культуру, охорону здоров'я, у створення нових модернізованих робочих місць, від державного сприяння працевлаштуванню талановитої молоді, забезпеченню гідного стимулювання трудової діяльності працюючих з урахуванням рівня знань, кваліфікації, участі в розробці нових ідей, трудової та інноваційної активності. Успіх реалізації ІПЗН залежить від інвестування у розвиток інтелекту населення на усіх етапах життя людини (від перших років життя до умов трудової діяльності).

Виходячи з відомих концепцій, які стверджують, що від розвинутого інтелекту нації, прагнень зайнятого населення до знаннеорієнтованого розвитку, залежить економічне зростання національної економіки та подолання проблем бідності, уявляється важливим доведення зв'язку між IQ населення різних країн, його зайнятістю та можливостями економічного розвитку цих країн.

Керуючись такою гіпотезою, нами було зібрано та проаналізовано відомості щодо коефіцієнту інтелектуального розвитку населення країн світу, статистичні дані щодо ВВП на душу населення (у дол. США за показником купівельної спроможності), кількості населення в цілому та працездатного населення. Зауважимо, що залучення до аналізу коефіцієнту інтелекту (IQ) у нашому дослідженні є лише частковою спробою оцінки впливу загального інтелекту, отже, розумових здібностей (а не рівня знань) на розвиток економіки країни. Ми виходили з того, що успадковані хороші інтелектуальні здібності нації стають передумовою як успішного розвитку, так і подальшого ефективного використання ІПЗН в процесі трудової діяльності. У свою чергу, цілком логічно, що високий IQ більш характерний для населення розвинених країн завдяки належному інвестуванню в людський капітал, якість життя, якість медичного обслуговування, повноцінне харчування, що містить морепродукти з важливим набором мікроелементів.

Виявилось, що статистично значимої залежності, яка б підтверджувалася відповідним значенням коефіцієнта кореляції, не існує (значення коефіцієнта кореляції не перевищує 0,1), і це стосується практично всіх пар рядів динаміки: «ВВП» – «кількість населення», «ВВП» – «кількість працездатного населення», «ВВП» – «рівень зайнятості» тощо. Проте виключенням із згаданого є лише одна залежність «ВВП» – «Коефіцієнт інтелектуального розвитку IQ»:

$$\text{ВВП} = g(\text{IQ}) \tag{1}$$

$$g(\text{IQ}) = 3,751326 \times \text{EXP}(0.000276 \times \text{IQ} \times (427 - \text{IQ})), \tag{2}$$

Прийняття залежностей (1) і (2) як таких, що відповідають дійсності, дозволяє зробити два важливі висновки: перший – залежність ВВП від IQ носить експонентний характер із тенденцією збільшення ВВП при збільшенні IQ, що переконує покладатися на інтелект населення як на вагомий чинник впливу на економічний розвиток країн світу; другий – стосується невикористаних потенційних можливостей зростання національної економіки: для населення України (при IQ = 97 обсяг ВВП мав би складати (за нашою моделлю) понад 25 тис. дол. США на душу населення, а не 6 тис. дол. США, що свідчить про можливість використовувати ІПЗН із суттєво більшим (у 4 рази) ефектом, підпорядковуючись закономірностям, притаманним іншим країнам світу). То ж пошук шляхів ефективного використання та розвитку ІПЗН в національній економіці, дійсно заслуговує окремої уваги з боку українських науковців.

Вважаємо, що ефективне державне управління реалізацією інтелектуального потенціалу населення має ґрунтуватися на об'єктивній оцінці його ролі, стану використання та розвитку. Між тим, як засвідчив аналіз, існуючий в літературі методичний інструментарій все ще залишається обмеженим. Тому в процесі дослідження розроблено та апробовано сукупність методичних підходів до оцінювання ефективності використання й розвитку інтелектуального потенціалу населення в національній економіці, які базуються на розробці системи індикаторів, критеріїв і показників.

В процесі аналізу визначено, що на реалізацію ІІЗН упродовж останніх двадцяти років негативно впливали такі чинники:

- гостра демографічна криза, яка зумовлює швидке зменшення людських ресурсів в Україні (станом на 1 січня 2011 р. загальна чисельність наявного населення становила 45,8 млн. осіб, що менше показників 1991 р. на 6,1 млн. осіб [8]);

- підвищення рівня загальної захворюваності населення (лише порівняно з 2000 р. – на 4,2%), що зумовлено дією соціально-економічних чинників, зокрема бідністю більшості верств населення (у т.ч. працюючих), обмеженим доступом до якісного медичного обслуговування з економічних причин; зростанням у складі працюючих частки осіб похилого віку (останнє дуже характерно для складу винахідників та раціоналізаторів (12,7% пенсіонерів), науковців [6, с. 64; 7, с. 285];

- зростання частки зайнятих працею в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам (у 2009 р. таких працівників було 27,8%, що на 202,7 тис осіб більше, ніж у 2007 р.), що виснажує здоров'я і погіршує можливості активного інтелектуального розвитку [5, с. 302; 6, с.70];

- зменшення частки молоді серед найманих працівників підприємств та організацій, зумовлене старінням населення (у 2009 р. 3,2 млн. штатних працівників або 29,7% знаходилися у передпенсійному та пенсійному віці, частка молоді 15-34 років становила лише 30,9%; винахідників та авторів промислових зразків віком до 30 років нараховувалося лише 20,4%; збільшення частки працівників похилого віку означає, що останнім внаслідок старіння притаманне ослаблення мобільності, адаптації до нововведень, здібностей до навчання та перенавчання [5, с. 22, 74, 80; 7, с.312];

- підвищення попиту роботодавців на малокваліфіковану, ручну працю, що не вимагає високої кваліфікації, наявності вищої освіти, зумовлює низьку продуктивність праці та низький рівень її оплати, веде, як результат, до поширеності важкої фізичної праці, особливо у промисловому, сільськогосподарському виробництві, рибному господарстві, будівництві, до зниження інтелектуалізації праці, підвищення плинності кадрового складу;

- переважання екстенсивних чинників у створенні нових робочих місць, що підтверджує значна питома вага найпростіших професій у складі зайнятого населення (15,2% за даними 2009 р.), яка відповідає потребі у професіоналах або фахівцях, і ледве уступає попиту на кваліфікованих робітників з інструментом (17,% [5, с.60]);

- падіння престижу робітничих та інженерних професій, непривабливість робочих місць для молоді (особливо у промисловості, від якої має залежати технічне переозброєння інших галузей на основі підвищення рівня механізації, автоматизації, комп'ютеризації робочих місць); причини полягають у наслідках непродуманої структурної перебудови економіки, у повільній модернізації робочих місць, неадекватності трудових зусиль і стимулювання праці, нестачі гідної компенсації несприятливих, важких та небезпечних умов праці); наслідком таких явищ стає скорочення професійної підготовки учнів у професійно-технічних закладах (з 1995-го по 2009 рр. випуск кваліфікованих робітників зменшився з 277,3 до 239,3 тис. осіб, тобто на 14% [4, с.451]);

- дисбаланс у взаємодії ринку праці та ринку освітніх послуг, що призвів до ситуації, коли, з одного боку, спостерігається «перевиробництво» економістів, менеджерів, юристів, з іншого – дефіцит кваліфікованих робітників, фахівців з політехнічною підготовкою; обсяги і структура попиту на ринку праці не узгоджується з обсягами та професійно-кваліфікаційною структурою підготовки робітників і фахівців (в той час, як підготовка кваліфікованих

робітників скорочувалась, випуск фахівців з вищою освітою нарощувався, лише ВНЗ III–IV рівнів акредитації у 2010 р. випустили фахівців у 3,8 рази більше, ніж в 1991 р. [4, с.453];

– малі обсяги фінансування освіти і науки (фінансування освіти та науки порівняно з 1991 р. зменшилося понад у 4 рази), що обмежує можливості ефективного функціонуванні переважної кількості закладів освіти, наукових організацій та продуктивної інтелектуальної діяльності);

– зниження якості освіти внаслідок руйнівних процесів, що охопили заклади дошкільного виховання, загальноосвітні школи, професійно-технічні та вищі навчальні заклади усіх рівнів акредитації; як наслідок, збільшуються розбіжності між вимогами роботодавців щодо рівня знань, компетенцій і наявним рівнем кваліфікації претендентів на робочі місця;

– суттєве відставання української освіти від європейських та світових стандартів якості освіти;

Структурні зміни, що відбулися у зайнятості населення України, загалом не сприяли інтелектуалізації трудової діяльності (рис.1).

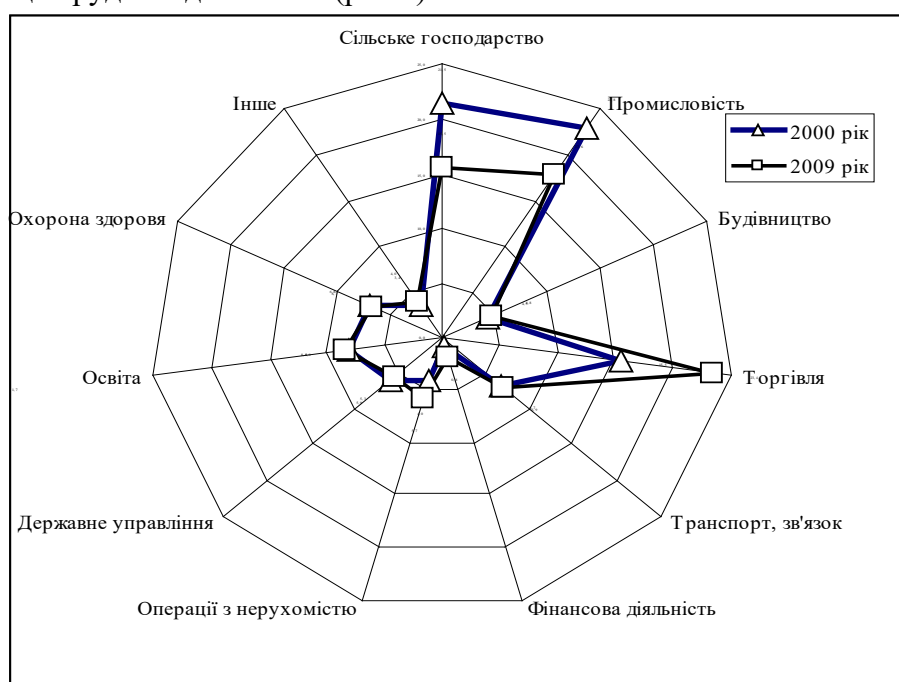


Рис. 1. Зміни у структурі зайнятості населення України упродовж 2000–2009 рр. (%). Розраховано за джерелом [4, с. 360].

Вважаємо, що відтік працюючих з промисловості, сільського господарства на користь торгівлі та пов'язаних з нею послуг не відображають інноваційні процеси в економіці і формування сектору інноваційно-інформаційних послуг, адже вони не мають нічого спільного зі світовими тенденціями перерозподілу робочої сили на користь сфери послуг, оскільки не були зумовлені явищами прискореної механізації, автоматизації, широкої комп'ютеризації усіх видів діяльності, як Заході, коли це вело до скорочення частки ручної праці, зростання продуктивності праці, логічного вивільнення частини робочої сили із матеріального виробництва та поглинання сектором інформаційних послуг.

Важливо визнати, що в процесі таких структурних змін у зайнятості значна частка носіїв високорозвиненого інтелектуального потенціалу, зокрема висококваліфікованих робітників і спеціалістів унікальних спеціальностей промисловості, будівництва, транспорту, зв'язку, була безповоротно втрачена для потреб інноваційного розвитку економіки. Причини такої ситуації ми пов'язуємо з непродуманістю державної політики щодо структурної перебудови економіки, проведення приватизації, недооцінкою ролі соціальної політики,

потреб планомірного перепрофілювання підприємств (особливо військово-промислового комплексу) та своєчасного перенавчання вивільнених працівників.

Доречно відмітити, що саме працівники найсучасніших для періоду 90-х років ХХ ст. вітчизняних підприємств промисловості, передусім, військово-промислового комплексу, маючи політехнічну підготовку та розвинений інтелектуальний потенціал, виявилися найбільш конкурентоспроможними, мобільними, змогли пристосуватися до змін ринкового попиту, адаптуватися до нових видів зайнятості в торгівлі, малому та середньому бізнесі. Найменшу конкурентоспроможність (в сенсі слабкої адаптації до ринкових умов та недовикористання інтелектуального потенціалу) виявили основні і допоміжні працівники підприємств зі зношеними виробничими фондами, застарілими технікою та технологіями (переважно працівники чорної металургії, хімічної, вугільної промисловості).

Явище безробіття, що увійшло в життя упродовж ринкових трансформацій в Україні, об'єктивно призвело до невикористання частини ІПЗН. Упродовж останніх десяти років статистика фіксує щорічно біля двох мільйонів офіційно зареєстрованих безробітних [4, с.358]. Тривале перебування у стані офіційного або прихованого безробітного зумовлює деградацію освітньо-професійних якостей. Втрата кваліфікації та професійних навичок безробітними майже не компенсується системою навчання та перенавчання незайнятого населення. Серед регіонів країни найбільше страждають від недовикористання ІПЗН по причині безробіття Рівненська, Тернопільська, Сумська, Чернігівська, Черкаська, Житомирська, Вінницька, Полтавська області.

Тривожною тенденцією, що негативно відбивається на стані ІПЗН, є процес скорочення робочих місць висококваліфікованих працівників, зростання попиту на робочі місця, які не потребують професійної підготовки, що зумовлює збільшення частки фізичної праці за рахунок скорочення частки праці інтелектуального змісту. Як наслідок, частина ІПЗН залишається незатребуваною, – більшість висококваліфікованих працівників (передусім молоді) зайняті не за фахом, на роботах, що не потребують вищої освіти; стають безробітними високоосвічені та висококваліфіковані фахівці і робітники. Внаслідок низького рівня інтелектуалізації праці майже третина українських працівників застосовує значні фізичні зусилля під час роботи у несприятливих, шкідливих, небезпечних умовах. Ці явища суперечать орієнтирам світового розвитку, а також курсу держави на побудову інноваційної економіки.

Виконаний порівняльний аналіз динаміки продуктивності зайнятості населення в економіці різних країн світу (включаючи Україну) засвідчує неефективне використання наявного інтелектуального потенціалу зайнятого населення в Україні. Один із важливих показників – ВВП у розрахунку на 1 особу склав в Україні у 2009 р. 5,8 тис. дол. США, що у порівнянні з аналогічним показником Литви становило лише 8,3%, США – 13,6%, Франції – 19,5%, Словаччини – 29,5%. Отже, ІПЗН використовується у світі з різним економічним ефектом і наведене порівняння говорить не на користь якості державного управління ІПЗН в Україні.

Результати регресійно-кореляційного аналізу довели низку гострих проблем у використанні ІПЗН:

- упродовж 2000-2009 рр. частка підприємств, що впроваджували інновації скоротилася з 14,8 до 12,8%, нині їх нараховується 1411, проте дослідженнями і розробками займається менше чверті [7, с.175];

- чисельність науковців і кількість наукових організацій за цей же період скоротилася на 23,4%; чисельність творців підприємств та організацій (винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій, основну частину яких складає інженерно-технічний персонал та науково-педагогічні працівники з повною освітою) зменшилася майже удвічі з 1995-го по 2009 р. (з 64,8 до 30,7 тис. осіб), за віком 62,4% творців старше 40 років, серед них 12,7% – пенсіонери, отже, кількісно інтелектуальний потенціал творців звужується [7, с.287, 313];

– під впливом глобальної економічної кризи у 2009 р. кількість підприємств і організацій, що виконували роботи зі створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності (винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій, скоротилась порівняно з попереднім на 6,2%, особливо це торкнулося Дніпропетровської та Харківської областей; кількість творців порівняно з попереднім роком зменшилася на 16,7% (у т.ч. авторів раціоналізаторських пропозицій – на 20,6%), на 29,1% скоротилась кількість заявок на винаходи, на 36% - кількість патентів на промислові зразки [7, с.285];

– фінансування ННТР по роках номінально зростає, проте не забезпечує потреби підприємств, освітніх та наукових закладів для здійснення творчої діяльності; як наслідок, вперше після 2002 р. відбулося зменшення витрат підприємств та організацій, пов'язаних з охороною прав на об'єкти промислової власності, у 2009 р. порівняно з 2008 р. кожна п'ята раціоналізаторська пропозиція не була впроваджена у виробництво, сума винагород творцям зменшилася на 29,3%.

Торкаючись окремо аналізу ролі науки як індикатора розвитку і реалізації ІЗН, відмічаємо, що впродовж 2001-2009 рр. відбулося суттєве зменшення (у % до 2001-го р.): чисельності науковців (до 82%); питомої ваги обсягу виконаних ННТР у ВВП (до 86%); частки підприємств, що займалися інноваціями (до 78%); частки підприємств, що впроваджували інновації (75%); частки реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової (до 71%). В той же час, зросла чисельність кандидатів та докторів наук (відповідно, на 34% та 31%). Оскільки при збільшенні у 1,3 рази (за 2001-2009 рр.) числа кандидатів та докторів наук показники частки ННТР у ВВП, частки підприємств, що займалися інноваціями та впроваджували їх, обсягів реалізованої інноваційної продукції, майже у стільки ж разів зменшилися, небезпідставно виникають думки щодо якості інтелектуального потенціалу наукової еліти (який за формальними ознаками видається дуже розвиненим) або суттєвого його недовикористання в економіці за умов недосконалого стимулювання наукової праці.

Викладене підводить до таких висновків:

- розвиток ІЗН відбувається у несприятливих демографічних, економічних, фінансових, соціальних умовах за відсутністю вагомого керованого впливу держави на процеси інвестування в людський капітал, фінансування науки, освіти, системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів на виробництві; як наслідок, кількісно-якісні характеристики ІЗН погіршуються, що відбивається на стані функціонування економіки;

- ІЗН використовується в національній економіці неповністю, неефективно, нераціонально, що погіршує перспективи прискорення інноваційного розвитку та економічного зростання. Подальше закріплення таких небезпечних тенденцій означатиме загрозу поступової деградації незатребуваної частини людського інтелектуального потенціалу, що супроводжуватиметься інтелектуальними та економічними втратами як для населення, так і для національної економіки загалом;

- неефективну мотивацію зайнятого населення до розвитку та використання інтелектуального потенціалу породжують: орієнтації ринкового попиту на дешеву робочу силу, що знецінює капіталовкладення в освіту; вкрай низькі доходи, що зумовлює бідність переважної більшості працюючих, перешкоджаючи розвитку інтелектуального потенціалу; гострі протиріччя в оплаті праці, що зумовлює низьку конкурентоспроможність оплати праці висококваліфікованих працівників; слабкість соціального захисту творців; недосконалість діючої законодавчо-нормативної бази у сфері охорони прав об'єктів промислової власності, яка не захищає права творців і не стимулює їх до розробки і впровадження нових ідей;

- визначені проблеми використання та розвитку ІЗН не можна пояснювати лише недоліками функціонування ринку праці, ринку освітніх послуг або зводити лише до нестачі фінансування освіти, науки, незрілої інноваційної культури. Витоки кризової ситуації, на наш погляд, полягають у системній кризі, що охоплює українську економіку, політику,

культуру, освіту, науку, менталітет, ціннісні орієнтації зайнятого населення, суперечливо відображаючись на стані ІПЗН, обмежуючи можливості його використання та розвитку;

▪ принципів зміни у стані ІПЗН можуть бути досягнуті лише завдяки вдосконаленню механізму державного регулювання використання та розвитку ІПЗН на основі урахування кращого світового досвіду, детінізації його використання в економіці, реформуванню важелів мотивації за рахунок досягнення синхронізації та адекватності цінностей, інтересів, потреб зайнятого населення і стимулів, що пропонуються державою в інтересах активізації розвитку та використання інтелектуального потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сучасні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.С. Кваснюка. – К. : Фенікс, 2007. – 544 с.
2. Онікієнко В. В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України / В. В. Онікієнко, Л. М. Ємельяненко, І. В. Терон ; за ред. В. В. Онікієнка. – К. : РВПС України НАН України, 2006. – 480 с.
3. Семикіна М.В. Інтелектуальний потенціал та його роль у національній економіці / М.В. Семикіна, В.І. Гунько // Экономика и управление. Научно-практ. журнал : НАПКС. – Симферополь : РИО НАПКС, 2011.– № 1. – С. 50–56
4. Статистичний щорічник України за 2009 рік. – К. : Державний комітет статистики України, 2010. – 586 с.
5. Праця України 2009 : стат. зб. – К.: Держкомстат України, 2010. – 322 с.
6. Соціальні індикатори рівня життя населення: Стат. Збірник / Державний комітет статистики України, 2008. – 239 с.
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник за 2009 рік . – К. : Держкомстат України, 2010. – 346 с.
8. <http://ukrstat.gov.ua/>
9. <http://www.soskin.info/ea.php?pokazold=20060124&n=1-2&y=2006>

Семикіна Марина Валентинівна	Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та організації виробництва Кіровоградського національного технічного університету, м. Кіровоград	Тел. 8(0522)390463; SemikinaMV@i.ua
---------------------------------	---	--

**Семикіна М.В. НОВА ПАРАДИГМА МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ
В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН**

Висвітлено світові та вітчизняні тенденції мотивації праці. Проаналізовано причини неефективної мотивації праці в Україні. Доведено необхідність вибору нової парадигми соціально-економічної мотивації праці. Розкрито сутність методологічних засад формування соціально-економічного мотиваційного механізму конкурентоспроможної праці.

**Семикіна М.В. НОВАЯ ПАРАДИГМА МОТИВАЦИИ ТРУДА В СИСТЕМЕ РАЗВИТИЯ
СОЦИАЛЬНО-ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ**

Рассмотрены мировые и отечественные тенденции мотивации труда. Проанализированы причины неэффективной мотивации труда в Украине. Доведена необходимость выбора новой парадигмы социально-экономической мотивации труда. Раскрыта сущность методологических основ формирования социально-экономического мотивационного механизма конкурентоспособного труда.

Semikina M.V.

**Semykina M. V. NEW PARADIGM OF LABOUR MOTIVATION LABOUR IN SYSTEM OF
DEVELOPMENT OF SOCIAL-LABOUR RELATIONS**

World and domestic trends of the labour motivation have been considered. The reasons of ineffective labour motivation in Ukraine have been analyzed. The necessity of choice of the new paradigm of the social-economic labour motivation has been proved. The essence of the methodological foundations of social-economic motivational mechanism of the competitive labour has been worked out.